

UN FUTUR SENSE POBRESA? ARA ÉS EL MOMENT DE CANVIAR DE RUMB

LUIS F. LÓPEZ-CALVA

Director global de la Pràctica Global de Pobresa
i Equitat del Grup Banc Mundial

ANA REVENGA

Investigadora sènior de la Brookings Institution

Després de diverses dècades de progrés en la lluita contra la pobresa, la pandèmia de la COVID-19 ha generat un estancament del qual molts països encara no han estat capaços de recuperar-se. La recent superposició de crisis –financeres i sanitària– ha provocat reculades històriques de la lluita contra la pobresa, que ens obliguen a reconsiderar què és realment necessari per reduir de manera sostinguda la desigualtat en un món que resulta cada cop més incert. Seguir com fins ara no ens permetrà assolir aquesta fita. Hem d'apostar per explorar noves vies que permetin corregir el rumb i imaginar nous enfocaments polítics per aconseguir reduir la pobresa i la desigualtat que responguin als reptes globals actuals, com ara el canvi climàtic, la fragilitat i les pandèmies. Aquest és l'objectiu d'aquest text, en el qual suggerim algunes idees que poden guiar accions futures per reduir la pobresa i la desigualtat des d'un enfocament alternatiu.

El pas d'un període de petits avenços a un altre de preocupació fundada

La pobresa i la desigualtat, considerades en termes monetaris, han anat disminuint de manera sostinguda durant les darreres dècades. D'acord amb les dades del Banc Mundial, la pobresa extrema global¹ es va reduir significativament, ja que va passar d'afectar una de cada tres persones el 1990 –el 38% de la

població mundial– a una mica menys d'una de cada deu persones –el 8,4%– el 2019. Tot i això, la pandèmia de la COVID-19, que va assolir el planeta el 2020, va volatilitzar més de tres dècades d'èxit en la consecució d'aquest objectiu. De fet, l'augment de la pobresa a causa de la COVID-19 i el seu impacte econòmic han estat els més grans que s'han registrat des de la Segona Guerra Mundial.

No obstant això, hem de puntualitzar que ja abans de la pandèmia, la reducció de la pobresa s'havia alentit significativament, registrant una disminució de només 0,6 punts percentuals anuals els cinc anys anteriors al 2020. Aquesta tendència era un primer senyal que el món començava a canviar de rumb pel que fa a l'objectiu global d'erradicar la pobresa extrema per al 2030. I cal dir que si es manté aquesta tendència, s'estima que l'any 2030 prop del 7% de la població mundial viurà en una situació de pobresa extrema, molt per sobre de l'objectiu marcat per aquesta data que era del 3%.

L'impacte econòmic de la COVID-19 ha aguditzat també les diferències entre rics i pobres, ja que les llars més riques s'han recuperat de les pèrdues d'ingressos a un ritme molt més ràpid que les llars més pobres. També els països han sortit de manera desigual de la pandèmia: les economies de renda alta s'han recuperat més ràpidament que les de renda baixa i mitjana. La inestabilitat política, la guerra a Ucraïna, l'impacte climàtic i l'elevat endeutament dificulten encara més les perspectives de recuperació, mentre que l'alça en els preus dels aliments i de l'energia continua augmentant la pressió sobre els

1. El llindar internacional de pobresa està fixat en 2,15 dòlars per persona i dia (segons les paritats de poder adquisitiu de 2017). Això vol dir que qualsevol persona que visqui amb menys de 2,15 dòlars al dia es troba en una situació de pobresa extrema.

ajustats pressupostos de les llars. Cap a finals del 2022, s'estimava que uns 685 milions de persones vivien en condicions de pobresa extrema, dada que va convertir el 2022 en el segon pitjor any en la reducció de la pobresa de les dues darreres dècades.

El futur ja no és el que era

En general, durant les darreres dècades, els partidaris de mantenir el curs polític han intentat fomentar el creixement econòmic com a element central de la seva estratègia de lluita contra la pobresa –el que es va anomenar «creixement propobre»–. Les fites que no es van poder assolir a través del creixement, es van fiar a les subvencions o transferències directes adreçades als grups identificats com a més necessitats.

Si bé aquest enfocament ha constituït durant molt de temps un motor de progrés, per poder revifar-lo i accelerar-lo en l'actualitat i de cara al futur caldria centrar-se més en les llars i, més concretament, en les oportunitats i en els obstacles als quals s'enfronten per generar ingressos. Des d'aquest punt de vista, en lloc de centrar-se com fins ara a veure el creixement com el motor de millora de la vida dels pobres, els responsables polítics haurien d'invertir el prisma i considerar de quina manera un augment de la capacitat productiva dels pobres podria contribuir al creixement. Reduir les barreres a les quals han de fer front les llars per generar més ingressos no només els ofereix vies d'escapament de la pobresa, sinó que també els permet contribuir de manera més proactiva a l'economia en general –el que podríem anomenar «equitat favorable al creixement»–. Aquesta perspectiva *de baix a dalt* té dos avantatges significatius. El primer és que millora la capacitat productiva dels pobres, cosa que acaba traduint-se en nivells agregats de creixement més grans a llarg termini. En segon lloc, ens recorda que els que viuen en la pobresa són agents del seu propi canvi, i que les seves decisions incideixen en les estructu-

res socioeconòmiques de manera complexa i sovint desafiadora. En aquest sentit, hem de deixar constància d'un fet fonamental: el creixement i la distribució de la renda es determinen mútuament. No aconseguirem alliberar tot el potencial de les nostres economies si no abordem també la desigualtat d'accés a les oportunitats productives.

Podem posar de manifest com això es trasllada a diferents contextos mitjançant un enfocament basat en els actius. En aquest enfocament, entès com la capacitat que té una llar per generar renda, això depèn de l'*acumulació d'actius*, la *intensitat d'ús* i el *rendiment* resultant. Els actius que generen ingressos poden incloure capital humà –com la formació i els anys d'experiència en el mercat laboral–, actius financers i tangibles –com la propietat de maquinària o bons i accions–, capital social –com les xarxes socials que faciliten l'acció col·lectiva– i capital natural –que es pot referir a la terra, el sòl, els boscos i l'aigua–. Exemples de la *intensitat d'ús* d'actius són la participació en el mercat laboral, l'ús de maquinària i l'explotació de la terra mitjançant la producció agrícola.

Malauradament, malgrat les nombroses crítiques que reben les subvencions generalitzades –com les que es destinen al consum d'energia–, perquè són regressives i ineficaces, aquestes subvencions continuen sent eines polítiques d'ús molt comú. També les transferències d'efectiu són una altra eina política que s'ha tornat cada cop més habitual en les darreres dècades i a diferència de les subvencions, han resultat ser més progressives i efectives per assolir objectius en la reducció de la pobresa i la desigualtat. Així mateix, poden ser singularment importants en temps de crisi, ja que és possible adreçar-les als més necessitats, ampliar-les o adaptar-les ràpidament segons les necessitats, solen ser més rendibles i poden constituir un estímul per a les economies locals. Tot i això, encara que aquestes transferències són mecanismes d'assistència social importants per donar suport a les poblacions pobres i vulnerables a curt termini, no són

suficients per posar fi als paranys de la pobresa a llarg termini. Les polítiques han d'anar més enllà de les ajudes a la renda, han de centrar-se també a eliminar les limitacions amb què es topen les llars a l'hora de generar els seus propis ingressos, i han de proporcionar assegurances perquè aquestes puguin fer front a les crisis. Aquests esforços són importants tant per treure les llars de la pobresa, com per garantir que no siguin vulnerables a tornar a caure-hi.

Finalment, les estratègies de reducció de la pobresa i de la desigualtat han de fomentar el creixement sostenible ambientalment. Això implica comprendre millor els vincles entre el canvi climàtic, l'acció pel clima, la pobresa i l'equitat i saber on hi ha potencial per avançar en benefici de les persones i del planeta. La transformació tecnològica –dels països i de les llars– és un element clau de les estratègies de mitigació i d'adaptació, per a les quals resulten imprescindibles tres elements per garantir que aquesta transició es dugui a terme de manera equitativa: en primer lloc, la inversió en el desenvolupament de les tecnologies que protagonitzaran la transició; en segon lloc, la creació d'instruments financers apropiats per garantir que aquestes tecnologies es poden introduir de manera efectiva a tots els països, amb independència del seu nivell de renda; i, en tercer lloc, la creació de les institucions i les polítiques necessàries per garantir que l'impacte d'aquesta transformació

tecnològica no afecti negativament les llars, o els grups de població més vulnerables.

Erradicar la pobresa mundial encara és possible

Cap de les previsions que hem esmentat no està necessàriament destinada a complir-se. Malgrat que tots els escenaris semblen indicar que l'objectiu número u del desenvolupament sostenible –erradicar la pobresa extrema el 2030– està actualment fora del nostre abast, no ho hem de considerar com un fet consumat. Més aviat al contrari, cal fer una crida general a l'acció, que ens convidi a imaginar nous plantejaments polítics que s'adeqüin a aquest nou món al que ens adreçem. Les polítiques que van impulsar el nostre progrés en el passat ja no són adequades per portar-nos on volem anar. A mesura que els països d'arreu del món s'enfronten a creixents pressions fiscals i suporten càrregues de deute cada vegada més elevades, sorgeix una necessitat urgent de recursos. No obstant això, les solucions a llarg termini requeriran molt més que finançament. Demanen un replantejament més profund sobre com utilitzar aquests recursos de manera més eficaç per superar les disjuntives entre equitat i eficiència i crear un cercle virtuós que vinculi la reducció de la pobresa, el creixement i l'equitat, i que no deixi ningú al marge.

